

ASPEK METAFORA DALAM *RENTONG* DAN *SRENGENGE*: ANALISIS KAEDAH PENTERJEMAHAN DAN PEMINDAHAN MAKNA

(Metaphors in Rentong and Srengenge: An Analysis of Translation Methods and the Transfer of Meaning)

Abdul Rahman Mandali
abram20@hotmail.com

Hasuria Che Omar
hasuria@usm.my

Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan,
Universiti Sains Malaysia,
11800 Pulau Pinang, Malaysia.
Tel.: +604-6533332

Abstrak

Makalah ini membincangkan aspek pemindahan makna dalam penterjemahan metafora yang terdapat dalam dua teks kesusasteraan Melayu; iaitu *Rentong* dan *Srengenge* oleh Shahnnon Ahmad, dan terjemahannya *Rope of Ash* dan *Srengenge* oleh Harry Aveling. Metafora, yang merupakan cara manusia membuat perbandingan mengenai dua domain yang tidak kongruen jika diteliti secara permukaan, berkait rapat dengan nilai, sistem konseptual, persekitaran dan pandangan dunia sesuatu budaya. Perbezaan aspek dalam budaya yang berbeza boleh menimbulkan masalah dalam penterjemahan. Dengan menggunakan kerangka teori metafora konseptual oleh Lakoff dan Johnson (1980), pendekatan penterjemahan berdasarkan makna oleh Larson (1984), kehilangan makna dalam penterjemahan oleh Newmark (1981) dan konsep ketidakbolehpenterjemahan oleh

Catford (1969), makalah ini menganalisis struktur metafora hidup dan metafora mati, strategi penterjemahan yang digunakan untuk menterjemah kedua-dua bentuk metafora serta kesannya terhadap terjemahan yang dihasilkan dari segi makna. Pemerhatian menunjukkan bahawa, a) kebanyakan elemen metafora bahasa sumber telah diterjemahkan kepada pengertian tanpa dikekalkan struktur metaforanya; b) metafora bahasa sumber dikekalkan dalam metafora bahasa sasaran, dan pengekalannya ini pada kebanyakan masanya dilihat sebagai kaedah terjemahan yang ideal.

Kata kunci: metafora, penterjemahan berasaskan makna, kehilangan makna dalam terjemahan, ketidakbolehterjemahan

Abstract

This article discusses the transfer of meaning in the translation of metaphors in two Malay novels, namely Rentong and Srengenge, written by Shahnon Ahmad and translated into English by Harry Aveling under the titles Rope of Ash and Srengenge. Metaphors are figures of speech where comparisons are made between two different domains where no similarities exist when examined at surface level. Metaphors are also interrelated with the conceptual system, the value system, the environment and the world view of a particular culture. The differences in these aspects between cultures often pose specific problems in translating metaphors because each culture linguistically manifests their metaphorical thought in a different way. Based on theoretical frameworks of conceptual metaphors by Lakoff and Johnson (1980), meaning-based translation by Larson (1984), loss of meaning in translation by Newmark (1981) and Catford's (1969) notion of untranslatability, this study aims to analyse the metaphor structures found in the above-mentioned novels, identify the method employed by the translator to translate live and dead metaphors from the two literary texts, and finally, seek to examine the transfer of meaning between the source text metaphors and those of the target texts. The findings of the study show that in many cases, the metaphors found in the source text are a) translated according to meaning without keeping the metaphorical structure, or b) translated by preserving the metaphorical expressions of the source text in the target text. The former often causes a certain degree of under translation, while the latter often produces the ideal translation.

Keywords: metaphor, meaning-based translation, loss of meaning in translation, untranslatability

PENDAHULUAN

Makalah ini menganalisis penterjemahan unsur metafora yang terdapat dalam novel *Rentong* dan *Srengenge* karya Shahnnon Ahmad ke dalam bahasa Inggeris oleh Harry Aveling. *Rentong* merupakan novel Shahnnon Ahmad yang telah diterbitkan pada tahun 1965 dan telah diterjemahkan ke dalam bahasa Inggeris oleh Harry Aveling serta diterbitkan pada tahun 1979 dengan tajuk *Rope of Ash*. *Srengenge* pula merupakan novel ketiga Shahnnon Ahmad yang diterbitkan oleh DBP pada tahun 1973. Novel ini telah diterjemahkan oleh Harry Aveling dan diterbitkan pada tahun 1979 dengan tajuk yang sama. Analisis yang dijalankan menggunakan kaedah menterjemah metafora berdasarkan makna yang disarankan oleh Larson (1984). Keseluruhan analisis ini bertujuan menjawab persoalan yang berikut: Pertama, apakah kaedah yang telah digunakan oleh penterjemah untuk menterjemah unsur metafora? Kedua, adakah wujud keselarasan makna antara hasil terjemahan bagi sesuatu metafora dalam teks terjemahan dengan metafora bahasa sumber dalam teks sumber? Apakah berlaku kehilangan makna dalam bentuk terjemahan kurang atau terjemahan melampau terhadap hasil terjemahan sesuatu metafora?

Analisis terjemahan teks *Srengenge* dan *Rentong* ini dibandingkan dengan kajian-kajian tentang metafora yang sebelum ini kerana penulis telah melakukan perbandingan, pemetaan dan penyelarasan makna dalam arah yang berbeza, iaitu daripada teks sumber bahasa Melayu kepada teks sasaran bahasa Inggeris. Korpus yang digunakan juga melibatkan hasil kerja penulis yang berwibawa dalam kesusasteraan Melayu Malaysia, iaitu hasil karya Sasterawan Negara, Shahnnon Ahmad. Kaedah kajian ini menunjukkan secara perihal pemetaan dalam keselarasan makna, dan huraiananya. Kajian ini diharapkan dapat dijadikan rujukan kepada kajian penterjemahan metafora pada masa-masa akan datang.

KAJIAN LAMPAU

Beberapa kajian yang berkaitan dengan unsur ini telah dikaji sebelum ini. Antara kajian tersebut termasuklah penelitian oleh Lia Mohaini dan Noriah (2009). Dalam kajian ini, metafora bulan dan bintang telah digunakan. Menurut penyelidik, sebenarnya masih banyak metafora lain yang dapat dikaitkan dengan bulan dan bintang, selain item yang mereka kaji. Dapatan kajian ini menunjukkan bahawa penghasilan bahasa tersirat ini biasanya

berkait rapat dengan pemikiran atau aspek kognitif budaya sesebuah masyarakat atau melambangkan pandangan dunia dan jati diri masyarakat berkenaan. Kajian ini juga mendapati, selain metafora yang boleh bersifat sejagat, penghasilan bahasa kiasan yang bersifat lisan atau tulisan turut mencerminkan bahawa penutur bahasa tersebut mempunyai kebolehan mencipta sebuah ujaran yang bukan sahaja unik, malah juga menarik (Hasuria *et al.* (ed.), 2009:77-96). Imran Ho (2011) pula menggunakan pendekatan linguistik kognitif semantik untuk mengkaji peribahasa yang bersumberkan haiwan (anjing). Dalam kajian ini, peranan metafora Rangkaian Makhluk Utama (RUM), iaitu yang berasaskan pandangan budaya rakyat (*folk culture*) dan metonimi spesifik yang melambangkan yang generik dalam semantik peribahasa Melayu berkaitan dengan anjing diteliti. Dapatan kajian menunjukkan bahawa dalam peribahasa Melayu, anjing lazimnya dipetakan kepada orang yang lemah, hina, jahat serta tidak berilmu; dan pemetaan ini sebenarnya berbeza daripada pemetaannya dalam bahasa Inggeris, apabila anjing sering digambarkan sebagai taat setia. Dapatan kajian ini turut menampakkan perbezaan antara proposisi dengan skema metaforikal dalam semantik peribahasa yang berasaskan haiwan.

Pada 2012, Nor Hashimah, Anida dan Zaharani telah menerbitkan penulisan yang berkaitan dengan kajian peluasan makna entri “alim” daripada analisis semantik kognitif. Melalui kajian ini elemen bahasa dan pemikiran diteliti, khususnya melalui penambahan kosa kata Arab yang mempunyai fungsi memperkaya perbendaharaan kosa kata Melayu. Dapatan kajian mereka menunjukkan bahawa makna “alim” telah meluas kepada makna-makna lain dan berbeza daripada dapatan kamus (*Kamus Dewan Edisi Keempat*, 2007), dan peluasan ini, menurut pengkaji adalah bermotivasi dan bukan wewenang. Dengan menggunakan teori semantik kognitif, iaitu secara memanfaatkan teori prototaip. Kajian ini turut menunjukkan bahawa kategori jaringan radial, skema imej, metafora konsepsi dan metonimi setiap motivasi peluasan makna dapat dijelaskan secara berpadu.

Pada tahun 2014 seterusnya, Nor Hashimah, Mariati dan Zaharani telah mengkaji imej wanita dalam Undang-undang Melaka melalui pembuktian linguistik. Bahan kajian yang terlibat ialah satu teks tradisional yang Melayu, iaitu Undang-undang Melaka. Dalam kajian ini, kedudukan wanita dianalisis berdasarkan pendekatan semantik kognitif, dan dua tipologi wanita dipetik daripada sumber al-Quran dan Hadis. Dapatan kajian menunjukkan bahawa kedudukan wanita dalam Undang-undang

Melaka dapat dihuraikan dengan baik menggunakan skema imej dan metafora konsepsi. Pada pandangan pengkaji, skema imej sebahagian-keseluruhan telah memberikan gambaran bahawa pemikiran Melayu pada masa itu bijak dalam mewujudkan hukum-hakam mengenai wanita. Ketiga-tiga kajian ini merupakan kajian yang bersifat monolingual, dan analisis metafora dilakukan dalam satu bahasa sahaja, iaitu bahasa Melayu, dengan sedikit entri daripada sumber bahasa Arab untuk memperkaya kosa kata bahasa Melayu.

Kajian tentang penterjemahan telah dijalankan oleh Melati (2014), yang berkisar pada penterjemahan metafora dalam teks kesusasteraan Jepun, haiku yang bertajuk *Haiku Ni Okeru Basho No Kokoro* (Matsuo Basho, 1644–1694) dan terjemahan bahasa Melayunya *Sukma Basho dalam Haiku* (terjemahan Leyla Shuri, 2012). Kajian ini meneliti aspek pemindahan makna unsur metafora hidup, metafora mati serta metafora bersifat personifikasi, serta mengkaji keselarasan makna terjemahan metafora daripada teks sumber kepada teks sasaran. Analisis keselarasan makna turut digunakan untuk meneliti sama ada berlaku peleburan makna metafora apabila terjemahan kurang atau terjemahan tidak tepat dihasilkan. Dapatan kajian menunjukkan bahawa penterjemah kerap memindahkan metafora mati kepada metafora hidup dalam teks sasaran, menyebabkan kebanyakan hasil terjemahan bersifat terjemahan kurang. Metafora yang bersifat universal dikekalkan oleh penterjemah, dan pendekatan ini menghasilkan terjemahan yang ideal atau sepadan dari sudut makna dan boleh diterima oleh budaya dan penutur bahasa sasaran. Hasil kajian turut menyimpulkan bahawa, pemahaman unsur metafora dalam budaya asal adalah faktor penting bagi menghasilkan terjemahan yang bermutu.

DEFINISI METAFORA

Metafora secara umumnya telah diberikan pelbagai definisi oleh pelbagai pihak. Dari segi etimologi, metafora atau *metaphor* dalam bahasa Inggeris berasal daripada perkataan Greek *metapherein* yang bermaksud “to bear” dalam bahasa Inggeris (*Oxford English Dictionary*, 1996). Ortony (1993:3) menyatakan bahawa mana-mana kajian berkaitan metafora hampir pasti terikat dengan kajian dan pemikiran Aristotle tentang perkara ini. Dalam hal ini Aristotle (dalam Dagut, 1976:22) mendefinisikan metafora sebagai “mengaplikasi nama sesuatu perkara terhadap perkara yang lain”. Dari segi bahasa Melayu pula, *Kamus Dewan* (1994:886) mendefinisikan

metafora sebagai pemakaian kata-kata yang menyatakan suatu makna atau maksud lain selain makna biasa atau makna sebenar perkataan berkenaan (sebagai perbandingan atau kiasan).

Dari sudut terjemahan, Larson (1984) yang menulis satu bab yang khusus tentang penterjemahan metafora menyatakan bahawa metafora dan simile ialah bahasa kiasan yang terdapat dalam banyak bahasa, dan bahasa kiasan ini hadir dalam bentuk perbandingan. Pandangan Newmark (1988: 104) tentang definisi metafora adalah seperti yang berikut, "... Sebarang ekspresi figuratif: pengubahan makna sesuatu perkataan, personifikasi sesuatu abstrak, aplikasi perkataan atau kolokasi terhadap sesuatu secara bukan literal, sebagai contoh menggambarkan sesuatu dengan sesuatu yang lain. Dari segi kognitif, Lakoff (1980:5) melihat inti pati metafora sebagai cara untuk memahami dan mengalami sesuatu dengan cara memahami dan mengalami sesuatu yang lain.

Kajian metafora dari perspektif kognitif Lakoff and Johnson (1980) membahagikan metafora kepada tiga jenis yang asas, iaitu: pertama, metafora orientasi, iaitu menunjukkan cara manusia memberi konsep ruang seperti atas – bawah, hadapan – belakang, kiri – kanan dan sebagainya terhadap konsep abstrak. Jenis yang kedua ialah metafora ontologikal, yang menerangkan cara kita memahami suatu pengalaman yang abstrak seperti peristiwa, aktiviti, emosi dan idea berasaskan konsep yang lebih konkrit. Jenis yang ketiga pula ialah metafora struktural, iaitu pemindahan sesuatu pengalaman kepada suatu pengalaman yang lain.

PENDEKATAN DAN KONSEP YANG DIGUNAKAN

Satu timbunan kerangka pendekatan dan konsep digunakan untuk menjayakan analisis dalam penulisan ini. Pertamanya, kerangka konsep metafora dan definisinya yang merupakan inti dalam kajian ini. Kerangka ini diasaskan daripada konstruksi metafora hidup dan metafora mati oleh Lakoff dan Johnson (1980), yang kemudiannya dirumuskan oleh Larson (1984) dan Newmark (1981). Pendekatan untuk kaedah penterjemahan metafora pula dimanfaatkan daripada panduan yang diutarakan oleh Larson (1984), iaitu secara memetakan keselarasan makna teks sumber dan teks sasaran berdasarkan komponen kecil topik, imej dan titik persamaan. Dalam menjelaskan keselarasan ini, petunjuk kontekstual dan makna metafora penting diambil kira. Kesan keseluruhan terjemahan, iaitu berlakunya terjemahan melampau, terjemahan kurang atau kehilangan makna

dalam terjemahan pula dinilai berdasarkan pandangan oleh Newmark (1981), manakala penjelasan tentang situasi ketidakbolehterjemahan yang hadir dalam kajian disokong oleh konsep ketidakbolehterjemahan yang digagaskan oleh Catford (1969). Huraian tentang aplikasi timbunan pendekatan dan konsep ini dibincangkan dalam bahagian yang seterusnya.

Penterjemahan Berdasarkan Makna

Larson (1984:3) berpendapat bahawa terjemahan pada asasnya merupakan proses menukar bahasa sumber kepada bahasa sasaran dari segi bentuk. Penterjemahan berdasarkan makna merupakan usaha untuk menterjemah yang memberikan penekanan terhadap pemindahan makna daripada bahasa sumber kepada bentuk yang sejadi dengan bahasa sasaran. Dalam erti kata lain, bentuk boleh berubah namun makna harus dikekalkan dalam sesuatu penterjemahan. Dalam menterjemah metafora, penterjemah perlu memahami makna metafora bahasa sumber terlebih dahulu (Larson, 1984:248). Aspek makna perlu mengambil kira makna pada peringkat leksikon, struktur gramatis, situasi komunikasi dan konteks penggunaan serta budaya penggunaan sesuatu metafora. Larson berpendapat pemahaman yang betul tentang sesuatu metafora bergantung pada sama ada topik, imej dan titik persamaan dalam sesuatu metafora dapat dikenal pasti dengan betul. Secara ringkas, topik merupakan perkara yang diperkatakan dalam sesuatu metafora. Imej pula merupakan perkara bersifat figuratif yang dibandingkan dengan topik. Titik persamaan pula merupakan persamaan antara kedua-dua perkara yang dibandingkan itu. Ayat *John is a tiger* merupakan suatu metafora. John disamakan dengan *tiger* disebabkan oleh sesuatu titik persamaan antara kedua-duanya. Topiknya, iaitu John dan imejnya, iaitu *tiger* boleh didapati. Dalam aspek apakah kedua-duanya mempunyai titik persamaan? Soalan ini perlu dijawab untuk menghasilkan suatu interpretasi yang betul bagi metafora tersebut. Selalunya konteks penggunaan metafora tersebut akan memberikan petunjuk yang akan membantu dalam proses membuat interpretasi tersebut.

Pendekatan Larson dijadikan asas dalam kajian ini dengan alasan penumpuan terhadap aspek makna amat utama dalam penterjemahan, selaras dengan pandangan Nida (1969:12) yang menyatakan bahawa penterjemahan menghasilkan semula dalam bahasa sasaran padanan yang paling hampir dengan bahasa sumber, pertama dari segi makna dan kedua dari segi gaya.

Kaedah Kajian

Dalam kajian ini, definisi metafora yang digunakan merupakan rumusan daripada definisi Larson (1984) dan Newmark (1981). Dari segi binaan kognitif sesuatu metafora, kajian ini mengambil kira binaan kognitif metafora yang dikemukakan oleh Lakoff dan Johnson (1980) bagi memahami cara sesuatu metafora itu beroperasi secara konseptual.

Dari segi kajian diakronik, iaitu bagi menentukan sama ada sesuatu metafora itu baru dicipta atau telah wujud dan mantap penggunaannya dalam teks sumber bahasa Melayu, kajian yang pendek dan terbatas ini akan merumuskan saranan oleh Larson (1984) dalam mengklasifikasi metafora, iaitu dengan membahagikan metafora kepada metafora hidup dan metafora mati. Menurut Larson, metafora hidup bermaksud metafora yang dicipta secara langsung oleh seseorang penutur atau penulis. Metafora hidup dapat difahami maksud figuratifnya dengan memberikan perhatian dan memikirkan maksud kiasan yang terdapat di dalamnya berdasarkan konteks. Metafora mati pula merupakan ungkapan idiomatik yang membentuk glosari sesuatu bahasa. Dalam kajian yang berfokus kepada konteks bahasa Melayu ini, bentuk metafora mati yang akan dikaji merangkumi bentuk seperti kata, simpulan bahasa, perumpamaan, peribahasa dan klise yang bersifat metaforik serta menepati definisi asas kajian ini termasuk penggunaan secara kreatif dan adaptasi metafora mati tersebut.

Oleh sebab kajian ini berbentuk kajian kes yang fokusnya pada penterjemahan metafora dalam penulisan sastera, yang berbentuk penulisan ekspresif, pengklasifikasian tersebut di atas dianggap memadai. Hal ini dikatakan demikian kerana dalam penterjemahan metafora dalam teks kesusasteraan, kesemua metafora, dalam apa juga bentuk atau status sociolinguistiknya, iaitu sama ada metafora hidup, metafora mati atau metafora yang telah menjadi klise dalam sesuatu bahasa tidak boleh diabaikan malah perlu diterjemahkan kerana setiap satunya mempunyai signifikannya yang tersendiri dalam teks tersebut. Newmark (1981:135) misalnya, menyatakan “penterjemah tidak berhak mempermain-mainkan klise dalam teks ekspresif, pernyataan pihak berwajib, undang-undang, peraturan, pengumuman dan sebagainya”.

Mengenal Pasti Metafora dalam Teks

Bagi mengenal pasti metafora dalam kedua-dua teks, kaedah yang digunakan turut berasaskan maksim Grice (1975, dalam Glucksberg,

2001:9). Sebarang ujaran atau ayat yang tidak memenuhi prinsip kerjasama Grice, iaitu benar, relevan, jelas dan informatif perlulah diinterpretasi makna tersiratnya. Kaedah yang dirumus oleh Cameron (dalam Cameron & Low, 1999:119) menggariskan bahawa sesuatu data dikategorikan sebagai metafora jika wujud ketakkongruenan antara dua domain yang dibandingkan dan terdapat potensi pemindahan makna antara dua domain tersebut. Topik metafora yang tidak dinyatakan secara eksplisit mestilah dapat dikesan daripada konteks penggunaan metafora tersebut. Imej yang digunakan dapat dianggap sesuatu yang tidak asing bagi persekitaran penulis dan pembaca. Selain itu, orang yang menghasilkan sesuatu metafora, dalam konteks ini penulis novel, mempunyai maksud supaya sesuatu korpus itu diinterpretasi secara metaforik. Maksud tersebut dapat ditentukan kerana wujudnya tahap ketakkongruenan yang tinggi antara topik dan imej dalam korpus tersebut.

Kaedah Terjemahan yang Digunakan oleh Penterjemah untuk Menterjemah Kedua-dua Jenis Unsur Metafora

Asas bagi mengenal pasti kaedah yang digunakan oleh penterjemah bagi menterjemah metafora dalam kedua-dua teks sastera yang dikaji ialah garis panduan menterjemah metafora yang telah diberikan oleh Larson (1984). Garis panduan atau kaedah yang disarankan oleh beliau termasuklah:

- i. Metafora boleh dikekalkan sekiranya bahasa sasaran membenarkan (berbunyi sejadi dan dapat difahami dengan baik oleh pembaca sasaran).
- ii. Metafora boleh diterjemahkan sebagai simile.
- iii. Metafora boleh digantikan dengan metafora bahasa sasaran yang mempunyai maksud yang sama.
- iv. Metafora boleh dikekalkan dan maksud dijelaskan (topik, imej dan titik persamaan dimasukkan).
- v. Metafora diterjemahkan kepada pengertian tanpa mengekalkan imej metaforikalnya.

Walau bagaimanapun kaedah di atas hanya merupakan garis panduan umum sahaja. Kaedah sebenar yang digunakan oleh penterjemah akan dikenal pasti dan dikaji.

Pemetaan Data dalam Kajian Keselarasan Makna

Latar belakang konteks penggunaan metafora yang dikaji akan diberi supaya analisis metafora lebih jelas dan dapat dikaitkan dengan konteks. Metafora bahasa sasaran akan dicerakinkan kepada komponen kecil yang membentuk metafora tersebut dengan mengikut kaedah yang disarankan oleh Larson (1984:247), iaitu mengikut topik, imej dan titik persamaan. Melalui analisis ini makna metafora akan dapat dinyatakan.

Bagi metafora hidup, analisis ini mengambil kira konteks penggunaan metafora bagi menentukan maksudnya dan petunjuk kontekstual yang relevan dipetik dan dimasukkan dalam analisis. Hal ini berasaskan pendekatan Larson (1984:249) yang menyatakan bahawa dalam menentukan makna metafora hidup, terdapat perkara-perkara yang boleh dikaitkan dengan imej metafora tersebut dalam konteks dan situasi penggunaannya. Makna metafora juga akan dikenal pasti dengan mengambil kira aspek makna berdasarkan Larson yang menyatakan bahawa makna merangkumi leksikon, struktur gramatis, situasi komunikasi dan juga konteks budaya sesuatu unit terjemahan. Bagi metafora mati, aspek makna metafora bahasa sumber ditentukan melalui rujukan kamus atau kamus simpulan bahasa, perumpamaan atau peribahasa Melayu. Apabila makna metafora bahasa sumber dapat ditentukan, perbandingan secara pemetaan sama ada pada peringkat leksikal atau melebihi peringkat leksikal dibuat dengan makna metafora yang telah diterjemah kepada bahasa sasaran.

Makna metafora bahasa sasaran pula dianalisis dengan kaedah yang sama tetapi menggunakan struktur dan makna metafora bahasa sumber sebagai kayu ukur. Setelah makna metafora bahasa sasaran dikenal pasti, perbandingan dibuat untuk menganalisis sama ada makna metafora bahasa sumber “selaras” dengan metafora bahasa sasaran. Istilah “selaras” bermaksud “sepadan” atau “sesuai” berdasarkan *Kamus Dewan Edisi Ketiga* (2002:768). Dalam konteks kajian ini, konsep selaras digunakan untuk menerangkan aspek pemindahan makna daripada metafora bahasa sumber kepada metafora bahasa sasaran.

Namun begitu, aspek pemindahan makna akan diteliti menggunakan kaedah Newmark (1988) yang memperincikan kehilangan makna dalam perterjemahan. Newmark menegaskan bahawa kehilangan makna dalam teks sasaran disebabkan oleh dua keadaan, iaitu terjemahan melampau dan terjemahan kurang. Terjemahan melampau bermaksud terjemahan yang berlebihan atau terlalu terperinci daripada makna perkataan dalam teks sumber. Terjemahan kurang pula bermaksud terjemahan yang lebih umum

dan tidak memenuhi maksud bahasa sumber. Walau bagaimanapun bagi terjemahan yang tidak mengalami sebarang kehilangan makna, penyelidik mengkategorikannya sebagai terjemahan ideal. Begitu juga jika berlaku salah terjemah, terjemahan tersebut akan dikategorikan sebagai terjemahan salah.

Konsep Ketidakbolehterjemahan - Catford

Analisis ini juga akan mengambil kira konsep ketidakbolehterjemahan yang dikemukakan oleh Catford (1969; terjemahan Uma Iyavoo & K.C Gaik, 1996:119). Beliau mendefinisikan “ketidakbolehterjemahan” sebagai satu situasi apabila tidak ada kemungkinan membentuk ciri situasi yang relevan dari segi fungsi dalam maksud konteks bagi teks bahasa sasaran.

Terdapat dua kategori ketidakbolehterjemahan, iaitu ketidakbolehterjemahan linguistik dan ketidakbolehterjemahan budaya. Ketidakbolehterjemahan linguistik bermaksud ketiadaan padanan leksikal atau sintaksis dalam bahasa sasaran untuk menggantikan unsur dalam bahasa sumber kerana struktur tersebut tiada dalam bahasa sasaran. Ketidakbolehterjemahan budaya pula disebabkan unsur budaya bahasa sumber tidak terdapat dalam bahasa sasaran. Ketidakbolehterjemahan ini sukar ditangani serta bergantung pada kecekapan penterjemah untuk mengatasinya.

ANALISIS PENTERJEMAHAN METAFORA HIDUP DARIPADA TEKS SUMBER *RENTONG* KEPADA TEKS SASARAN *ROPE OF ASH*

Analisis Data 1

Teks Sumber	Teks Terjemahan
<p><u>Tersepek rasa</u> Lebai Debasa mendengar kata-kata Jusoh itu. Dia terus menundukkan kepala. (hlm. 15)</p>	<p><i>Lebai Debasa crumpled on hearing Jusoh's reply. He bowed his head.</i> (hlm. 12)</p>

Konteks

Ungkapan metaforik di atas menggambarkan emosi Lebai Debasa, salah satu watak dalam novel *Rentong*. Beberapa orang penduduk kampung Banggul Derdap sedang bermesyuarat di rumah Pak Senik, ketua kampung, tentang cadangan menanam padi dua kali setahun yang hendak diperkenalkan oleh kerajaan. Lebai Debasa ragu-ragu sama ada perkara itu boleh dilaksanakan atau tidak. Dalam hatinya dia berharap mendapat sokongan daripada Dogol yang berpengaruh dalam kampung itu untuk membantah rancangan tersebut. Namun apabila Dogol menunjukkan reaksi menyokong rancangan itu, Lebai Debasa berasa kecewa.

Kaedah Penterjemahan

Metafora hidup di atas telah digantikan dengan metafora bahasa sasaran yang mempunyai maksud yang sama dalam teks terjemahan. Penterjemah tidak menggunakan imej yang sama seperti yang digunakan dalam bahasa sumber sebaliknya telah menggantikan imej metaforik yang sesuai dengan bahasa sasaran iaitu memasukkan imej *crumpled* sebagai padanan bagi metafora “Tersepuk rasa...” dalam teks sumber.

Analisis Makna

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Topik – Perasaan Lebai Debasa	Topik – <i>Lebai Debasa's feeling</i>
Imej – tersepuk	Imej – <i>crumpled</i>
Titik Persamaan – remuk hampa kecewa	Titik Persamaan – <i>crushed, disappointed, frustrated</i>
Petunjuk Kontekstual: Lebai Debasa memalingkan mukanya ke arah Semaun. Teranglah dia ingin meminta sokongan. Dari Jusoh. Jusoh lantas mematahkan harapan itu. (hlm. 15)	Makna Metafora: <i>Lebai Debasa was dissapointed, frustrated and gave up.</i>
Makna Metafora: Lebai Debasa berasa kecewa, hampa atau patah semangat.	

Kesan Terjemahan

Terjemahan di atas dikategorikan sebagai terjemahan ideal kerana pemindahan makna berlaku secara maksimum serta metafora teks sumber dapat pula diganti dengan imej metaforik dalam teks sasaran. Imej metaforik “tersepuk” dalam metafora bahasa sumber merupakan metafora ontologikal yang memberi konsep fizikal kepada konsep abstrak perasaan kecewa dan hampa Lebai Debasa. Imej *crumpled* dalam metafora bahasa sumber juga memberi konsep fizikal kepada emosi Lebai Debasa kerana perkataan *crumple* secara literal bermaksud “ronyok”, “renyuk” atau “remuk” seperti yang dinyatakan dalam *Kamus Inggeris Melayu Dewan* (1999:332). Entri nombor 3 dalam kamus tersebut juga menyenaraikan perkataan *crumple* sebagai bermaksud “patah semangat”. Hal ini menunjukkan bahawa budaya bahasa sumber dan budaya bahasa sasaran berkongsi sistem konseptual metaforik yang menggambarkan perasaan hampa dan kecewa sebagai entiti fizikal yang musnah dan boleh digambarkan dengan imej *crumpled*, “tersepuk”, “renyuk” atau “remuk”.

Analisis Data 2

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Kita tidak boleh <u>menyayat-nyayat kulit bumi</u> itu dua kali setahun. (hlm. 42)	<i>We mustn't rip the surface of the earth open twice a year.</i> (hlm. 32)

Konteks

Semaun menjelaskan kepada ayahnya Pak Kasa serta adiknya Semek sikapnya yang tidak menyetujui rancangan penduduk kampung untuk menanam padi dua kali setahun. Semaun beranggapan menanam padi dua kali setahun adalah suatu perbuatan menyeksa tanah dan menyalahi adat resam nenek moyang.

Kaedah Penterjemahan

Metafora bahasa sumber boleh dicerakinkan kepada dua komponen, iaitu kata kerja “menyiat-nyiat” dan komponen kedua ialah kata nama “kulit bumi”. Bagi komponen pertama, penterjemah telah menterjemah

dengan imej metaforik *rip* manakala komponen kedua telah diterjemah dengan memberikan pengertian secara literal, iaitu *surface of the earth*. Penterjemahan metafora dilakukan dengan memberikan pengertian metafora bahasa sumber tanpa mengekalkan imej metaforikalnya.

Analisis Makna

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Topik – Semua kerja sewaktu menanam padi yang melibatkan tanah bendang seperti membajak dan sebagainya	Imej – <i>rip the surface of the earth</i>
Imej – menyayat-nyayat kulit bumi.	Pengertian Metafora Bahasa Sumber: <i>We mustn't rip the surface of the earth open twice a year.</i>
Titik Persamaan – merosakkan, menyeksa tanah.	
Petunjuk Kontekstual: Bagaimana kalau tanah yang berupa nyawa kita itu hendak diseksa? Kita mesti dimarahinya. (hlm. 40)	
Makna Metafora: Kita tidak sepatutnya merosakkan dan menyeksa tanah dengan menanam padi dua kali setahun.	

Kesan Terjemahan

Dari segi makna, penterjemahan metafora di atas merupakan terjemahan kurang kerana tidak memenuhi pemindahan makna sepenuhnya. Sebahagian imej yang digunakan dalam metafora bahasa sumber, iaitu imej “menyiat-nyiat” diterjemahkan kepada perkataan bahasa Inggeris *rip*. Walaupun kata *rip* bersifat metaforik, unsur yang paling penting dalam metafora bahasa sumber, iaitu perkataan “kulit” telah diterjemahkan kepada *surface* yang tidak bersifat metaforikal. Unsur personifikasi dalam metafora bahasa sumber, iaitu “kulit bumi” apabila diterjemahkan kepada *the surface of the earth*, iaitu padanan yang tidak bersifat metaforikal, akan menghilangkan kesan personifikasi yang menggambarkan seolah-olah bumi mengalami kesakitan yang amat sangat apabila kulitnya disiat-siat oleh manusia dalam metafora bahasa sumber. Penggunaan imej “kulit

bumi” merangkumi makna bahawa tanah bendang atau bumi dipercayai hidup dan mempunyai semangat dalam budaya sumber. Keadaan ini dapat dilihat dalam dialog yang diujarkan oleh Semaun apabila beliau berkata “Manusia tidak kasihan pada tanah. Dia juga ada perasaan” (Rentong, 1965:42). Makna yang dibincangkan di atas tidak terkandung dalam ungkapan “*the surface of the earth*” dalam terjemahan bahasa sasaran. Hal ini demikian disebabkan oleh sistem konseptual yang berbeza antara budaya sumber dengan budaya sasaran. Pengekalan imej metaforik “kulit bumi” dengan menterjemahkannya kepada *skin* atau *hide* dalam bahasa Inggeris akan menghasilkan terjemahan yang janggal dan tidak sejadi kerana tiada sistem konseptual bahasa sasaran yang menggambarkan bumi sebagai makhluk hidup yang mempunyai kulit.

**ANALISIS PENTERJEMAHAN METAFORA HIDUP
DARIPADA TEKS SUMBER *SRENGENGE* KEPADA TEKS
SASARAN *SRENGENGE***

Analisis Data 3

Teks Sumber	Teks Terjemahan
<p>“Dah pernah baculka si Jebat?” Awang Cik Teh tiba-tiba <u>mematahkan khayalan</u>. Dia tahu kehendak Imam Hamad. Kalau bercakap pasal agama atau pasal tekukur, sampai tumpu ayam berkokok pun tak berganjak dari tikar mengkuang. (hlm. 35)</p>	<p><i>‘Has Jebat ever refused to fight?’</i> <i>Awang Cik Teh suddenly cut across Imam Hamad’s line of thought. He knew what Imam Hamad was like. Once the Imam got onto religion or spotted doves, there would be no moving off the rush mat until the roosters started crowing.</i> (hlm. 31)</p>

Konteks

Ketika Imam Hamad sedang berbual dengan Awang Cik Teh, tiba-tiba fikirannya mengelamun memikirkan tentang kampungnya yang sering bergolak dan juga tentang anaknya, Jantan, yang dianggapnya tidak boleh disuruh untuk membantunya. Tiba-tiba Awang Cik Teh yang menyedari Imam Hamad sedang mengelamun itu menyambung perbualan mereka

dengan bertanya soalan yang difikirkannya dapat menarik minat Imam Hamad, iaitu tentang si Jebat, tekukur kesayangan Imam Hamad.

Kaedah Penterjemahan

Dalam petikan di atas, unsur metafora adalah pada ungkapan “tiba-tiba mematahkan khayalan” yang merupakan metafora ontologikal, iaitu yang menggambarkan idea abstrak “khayalan” sebagai objek konkrit yang boleh dipatahkan. Penterjemah telah menterjemah metafora di atas dengan menggantikan metafora hidup yang sama maksudnya dalam bahasa sasaran, iaitu “*suddenly cut across Imam Hamad’s line of thought*”. Penterjemah menterjemah dengan menggunakan sistem konseptual yang berlainan, iaitu dengan membandingkan idea abstrak khayalan sebagai suatu garisan yang boleh diputuskan atau dipotong.

Analisis Makna

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Topik – Perbuatan Awang Cik Teh yang menghentikan khayalan Imam Hamad	Topik – <i>he act of stopping Imam Hamad’s deep thought</i>
Imej – mematahkan khayalan	Imej – <i>cut across his line of thought</i>
Titik Persamaan – terhenti, terputus atau tidak bersambung	Titik Persamaan – <i>severing, stopping it from continuing</i>
Petunjuk Kontekstual: ikut hati mereka (hlm.47)	Makna Metafora: <i>Awang Cik Teh stopped Imam Hamad’s deep thought.</i>
Makna Metafora: Awang Cik Teh menghentikan khayalan Imam Hamad.	

Kesan Terjemahan

Terjemahan di atas boleh dikategorikan sebagai terjemahan kurang. Walaupun ungkapan *cut across* yang digunakan untuk menggantikan ungkapan “mematahkan” yang digunakan dalam metafora sumber sesuai dalam konteks bahasa sasaran namun penggunaan “*thought*” dalam

metafora tersebut tidak memenuhi makna “khayalan”, iaitu padanan bukan figuratif yang digunakan dalam metafora bahasa sumber. Perbuatan yang terlibat dalam ungkapan *thought* yang diberi makna “*something that you think*” dalam Kamus Perisian *Oxford Advanced Learner’s Dictionary* bersifat lebih umum berbanding “khayalan” kerana “khayalan” membawa maksud sesuatu pemikiran yang berbentuk fantasi, imaginasi atau angan-angan yang kadang-kadang menyebabkan seseorang itu tidak sedar tentang perkara yang berlaku di sekelilingnya.

Analisis 4

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Si Jebatnya yang tadi siang terikat di sarang tanpa lingkungan telahpun dimasukkan ke dalam <u>sangkar mahligai rendang buah labu</u> . (hlm. 30)	<i>Jebat had spent the afternoon in the open cage and was now firmly shut up in the tall, broad cage shaped like a pumpkin.</i> (hlm. 28)

Konteks

Jebat merupakan tekukur denak Imam Hamad yang sangat disayanginya. Jebat dianggapnya tekukur yang gagah serta banyak berjasa kerana sering berjaya mengimbau tekukur liar masuk ke dalam racik atau perangkap Imam Hamad. Tekukur ini dilayan dengan baik dan disimpan di dalam sangkar yang cantik yang dikenali sebagai sangkar mahligai rendang buah labu.

Kaedah Penterjemahan

Metafora di atas merupakan metafora yang bersifat majmuk kerana topik metafora tersebut telah diberi dua imej. Analisis makna metafora ini dibahagikan kepada dua bentuk perbandingan. Penterjemah tidak menterjemahkan metafora teks sumber bagi data 4(a) manakala bagi data 4(b) penterjemah telah menterjemah dengan bentuk simile yang diberi titik persamaannya.

Analisis Makna

Data 4 (a)

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Topik – Sangkar	Makna Metafora Teks Sumber: Tidak diterjemah
Imej – mahligai	
Titik Persamaan – cantik	
Petunjuk Kontekstual: Sangkar rendang labu yang cantik bagai mahligai baginda itupun habis dicincang-cincang dan dibakar hingga jadi abu. (hlm. 88)	
Makna Metafora: Sangkar yang cantik seperti mahligai.	

Data 4 (b)

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Topik – Sangkar	Topik: <i>cage</i>
Imej – buah labu	Imej – <i>a pumpkin.</i>
Titik Persamaan – rendang	Titik Persamaan – <i>the tall, broad</i>
Makna Metafora: Sangkar yang berbentuk rendang atau lebar seperti buah labu	Makna Metafora Teks Sumber: <i>...the tall, broad cage shaped like a pumpkin.</i>

Kesan Terjemahan

Data 4(a) di atas tidak diterjemahkan oleh penterjemah. Data di atas memperlihatkan kehilangan makna berlaku kerana metafora teks sumber

tidak diterjemah. Sangkar yang menjadi topik metafora teks sumber sebenarnya digambarkan sangat cantik hingga diumpamakan seperti mahligai. Makna ini hilang dalam teks sasaran kerana mesej tentang keindahan sangkar tersebut tidak dinyatakan langsung. Bagi data 4(b), makna metafora bahasa sumber diterjemah secara terjemahan melampau. Kaedah ini digunakan kerana dalam metafora teks sumber perbandingan hanya dibuat bagi bentuk lebar bagi sangkar tersebut yang disifatkan sebagai rendang buah labu, namun dalam teks terjemahan, penterjemah juga menggambarkan sangkar tersebut sebagai *tall* atau “tinggi” yang tidak terdapat dalam teks sumber.

ANALISIS PENTERJEMAHAN METAFORA MATI DARIPADA TEKS SUMBER *RENTONG* KEPADA TEKS SASARAN *ROPE OF ASH*

Analisis Data 5

Teks Sumber	Teks Terjemahan
”ketua kampung kita ini memang malaikat”. (hlm. 3)	“ <i>Our headman is an angel</i> ” (hlm. 3)

Konteks

Metafora di atas merupakan sebahagian dialog penduduk kampung Banggul Derdap tentang ketua kampung mereka, Pak Senik, yang dianggap bersikap terlalu baik berlembut dengan Semaun, seorang pemuda yang dianggap pengacau serta tidak disukai oleh semua penduduk kampung tersebut.

Kaedah Penterjemahan

Metafora di atas merupakan struktur yang diadaptasi daripada simile yang telah menjadi klise dalam bahasa Melayu, iaitu “baik seperti malaikat”. Metafora tersebut telah diterjemahkan dengan menggunakan kaedah mengekalkan metafora bahasa sumber dalam metafora bahasa sasaran.

Dalam metafora sumber, penulis menggunakan kata “malaikat” sebagai imej. Penterjemah pula telah menggunakan perkataan *angel*, iaitu padanan langsung yang berkongsi komponen makna yang sama dengan perkataan malaikat.

Analisis Makna

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Topik – ketua kampung kita	Topik – <i>Our headman</i>
Imej – malaikat	Imej – <i>angel</i>
Titik Persamaan – terlalu baik, terlalu berlembut	Titik Persamaan – <i>too kind, too lenient</i>
Petunjuk Kontekstual: katanya dia tidak mahu menyusahkan anak buahnya. Lagi pula dia takut kampung Banggul Derdap ini jadi buah mulut orang di kampung lain. Dia mahu selesaikan sendiri semua sengketa. (hlm. 4)	Makna Metafora Teks Sumber: <i>Our headman is too kind.</i>
Makna Metafora: Ketua kampung kita terlalu baik dan berlembut.	

Kesan Terjemahan

Oleh itu, terjemahan di atas merupakan suatu terjemahan yang ideal kerana pengejalan metafora bahasa sumber dalam bahasa sasaran dapat mengekalkan makna sepenuhnya. Dalam hal ini, imej “malaikat” dan *angel* yang digunakan dalam kedua-dua metafora dapat difahami dan dikongsi maknanya oleh pembaca sasaran dan pembaca sumber. Kata *angel* dalam bahasa dan budaya Inggeris memang sering digunakan sebagai imej bagi seseorang yang baik. Laman web Thesaurus.com misalnya menyenaraikan “*sweet, kind person*” sebagai satu variasi makna bagi perkataan *angel*.

Analisis Data 6

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Melihat kesepian dari pihak Lebai Debasa itu terbukti <u>jarum halus</u> nya sudah berjaya menusuk <u>ulu hati</u> Lebai Debasa. (hlm. 100)	<i>Lebai Debasa's silence was clear proof that <u>Dogol's dart</u> had gone <u>deep</u> into his heart.</i> (hlm. 76)

Konteks

Ayat di atas menggambarkan perkara yang bermain dalam fikiran Dogol, musuh ketat Semaun yang sedang merancang caranya untuk menjatuhkan Semaun dan Pak Senik, ketua kampung Banggul Derdap. Semaun baru sahaja terlibat dalam pertengkaran dengan Pak Senik yang sudah mula menyebelahi Semaun. Sebelum itu Pak Senik, Dogol dan penduduk kampung bersepakat menentang dan memulaukan keluarga Semaun. Namun setelah mengenali dan mendekati Semaun dan keluarganya dengan lebih dekat, Pak Senik mulai nampak bahawa Semaun tidak sepatutnya dipersalahkan dalam konflik itu.

Kaedah Penterjemahan

Metafora “jarum halus” dan “ulu hati” dalam teks sumber merupakan metafora mati atau simpulan bahasa dalam bahasa Melayu. Bagi data 6(a), penterjemah telah menggantikannya dengan metafora yang sama maksudnya dalam bahasa sasaran. Dalam hal ini, simpulan bahasa “jarum halus” telah dipadankan dengan metafora hidup *dart*. Bagi data 6(b), simpulan bahasa “ulu hati” pula, penterjemah menggantikannya dengan metafora yang sama maksudnya dalam bahasa sasaran dengan memadankannya dengan metafora mati yang bersifat klise, iaitu “*deep into his heart*”.

Analisis Makna

Data 6 (a)

Teks Sumber
Jenis Metafora – metafora mati

Teks Terjemahan
Jenis Metafora – metafora hidup

Teks Sumber
Kategori: Simpulan bahasa – jarum halus
Maksud Simpulan Bahasa – tipu muslihat
Topik: Hasutan dan tipu muslihat Dogol
Imej: Jarum halus
Titik Persamaan: Amat halus dan sukar dikesan
Makna Metafora: Tipu muslihat Dogol berjaya mempengaruhi Lebai Debasa.

Teks Terjemahan
Topik: <i>Dogol's tricks</i>
Imej: <i>dart</i>
Titik Persamaan: <i>sharp and unnoticeable</i>
Makna Metafora: <i>Dogol's sharp and unnoticeable tricks are starting to influence Lebai Debasa.</i>

Data 6(b)

Teks Sumber
Jenis Metafora – metafora mati
Kategori: simpulan bahasa- ulu hati
Maksud Simpulan Bahasa – perasaan halus
Topik: perasaan halus Lebai Debasa
Imej: ulu hati
Titik Persamaan: mendalam
Makna Metafora: Tipu muslihat Dogol mempengaruhi perasaan halus Lebai Debasa dengan begitu kuat dan mendalam.

Teks Terjemahan
Jenis Metafora – metafora mati
Topik: <i>Lebai Debasa's inner feelings</i>
Imej: <i>heart</i>
Titik Persamaan: <i>deep and internal</i>
Makna Metafora: <i>Dogol's sharp and unnoticeable tricks are starting to influence Lebai Debasa's inner feelings.</i>

Kesan Terjemahan

Terjemahan data 6(a) ialah terjemahan ideal kerana ia dapat memindahkan makna metafora bahasa sumber kepada bahasa sasaran. Metafora mati

“jarum halus” dalam bahasa sumber menggambarkan taktik halus Dogol untuk menipu dan mempengaruhi Lebai Debasa. Penterjemah telah menggunakan perkataan “dart” yang melambangkan sesuatu yang tajam, halus dan tidak ketara sebagai padanan bagi “jarum” yang mempunyai maksud yang sama. Penterjemah, walau bagaimanapun tidak menggunakan *needle* sebagai imej dalam metafora bahasa sasaran disebabkan penggunaan tersebut tidak sejadi dengan budaya sasaran. Oleh itu penterjemah menggunakan kaedah menggantikan imej dalam metafora bahasa sumber dengan padanan *dart* yang sesuai dengan gaya dan budaya bahasa Inggeris.

Bagi data 6(b), penulis telah menggunakan simpulan bahasa “ulu hati” yang sememangnya tidak asing lagi dalam bahasa Melayu bagi menggambarkan perasaan, emosi dan kepercayaan yang tersembunyi jauh dalam pemikiran seseorang. Simpulan bahasa ini diterjemah dengan padanan *heart* yang bermaksud emosi, namun untuk memenuhi aspek makna “ulu” yang bermaksud jauh dalam perasaan seseorang, penterjemah telah menambah ungkapan *deep into* bagi memenuhi aspek makna tersebut. Oleh itu terjemahan ini dikategorikan sebagai terjemahan ideal dari sudut pemindahan makna.

Analisis Data 7

Teks Sumber	Teks Terjemahan
“Semaun bedebah itu tidak boleh dibiarkan lagi bermaharajalela,” sambung Lebai Debasa sambil mengangkat tangan mengepal penumbuk. “Dia sudah mahu pijak kepala kita.” (hlm. 105)	<i>‘Semaun’s been allowed to run wild for too long. It’s time the wretch was stopped! Lebai Debasa thrust his clenched fist into the air. ‘He has tyrannized us long enough!’ (hlm. 80)</i>

Konteks

Petikan di atas diujarkan oleh Lebai Debasa kepada orang-orang kampung Banggul Derdap. Fitnah yang disebar oleh Dogol bahawa Semaun telah menakik keling lembu buntingnya telah mulai dipercayai oleh orang-orang kampung. Mereka semakin marah dan menganggap Semaun telah melampaui batas. Mereka berkumpul serta merancang untuk menyerang dan membakar rumah Semaun.

Kaedah Penterjemahan

Dari segi kaedah terjemahan, metafora mati bahasa sumber di atas, iaitu “pijak kepala” telah diterjemahkan kepada pengertian dalam bahasa Inggeris dengan menggunakan ungkapan “*tyrannized us*” yang merupakan ungkapan bukan metaforik.

Analisis Makna

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Jenis Metafora – metafora mati	Makna Metafora: <i>He has tyrannized us long enough!</i> (hlm. 80)
Kategori: simpulan bahasa- pijak kepala	
Maksud Simpulan Bahasa – Menghina	
Topik: Perbuatan Semaun yang kononnya menakik keting lembu Dogol	
Titik Persamaan: menghina	
Makna Metafora: Semaun sudah mula menghina orang-orang kampung.	

Kesan Terjemahan

Terjemahan di atas dikategorikan sebagai terjemahan melampau, kerana makna perkataan *tyrannized* yang digunakan dalam bahasa sasaran merupakan perkataan yang mempunyai makna yang lebih spesifik dan lebih keras daripada pengertian simpulan bahasa “pijak kepala” yang digunakan dalam bahasa sumber. Perkataan *tyrannized* bukan sahaja bermaksud menghina tetapi termasuk menzalimi, menguasai dengan cara paksa dan bersifat menekan. *Kamus Inggeris Melayu Dewan* (1999:1787) memberi makna “menzalimi” bagi perkataan tersebut. Simpulan bahasa “pijak kepala” dalam bahasa Melayu merupakan ungkapan yang berasal daripada ungkapan metaforik yang menunjukkan seseorang itu bersikap menghina. Lagi pula, anggota kepala yang dianggap sebagai mulia dalam budaya Melayu, dan memijak kepala bermakna seseorang itu menghina orang lain dengan cara yang melampau.

**ANALISIS PENTERJEMAHAN METAFORA MATI DARIPADA
TEKS SUMBER *SRENGENGE* KEPADA TEKS SASARAN
*SRENGENGE***

Analisis Data 8

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Awang Cik Teh tergelak deras. Begitu cepat nasi kerak kembang. (hlm. 3)	<i>Awang Cik Teh laughed out loud. <u>The crust formed quickly when the rice was boiling hard.</u></i> (hlm. 3)

Konteks

Awang Cik Teh dan isterinya Keghesum sedang berbual-bual di beranda selepas makan. Keghesum meleteri suaminya yang berhajat untuk memugar bukit Srengenge walaupun suaminya itu sudah tua dan kurang tenaga. Leterannya itu tidak begitu diambil endah oleh Awang Cik Teh kerana dia amat mengenali isterinya yang walaupun nampak keras menentang pada mulanya, tetapi akan tunduk menurut kemahuan suaminya pada akhirnya.

Kaedah Penterjemahan

Untuk menterjemah metafora teks sumber di atas, penterjemah telah mengekalkan metafora bahasa sumber dalam bahasa sasaran. Metafora mati bahasa sumber telah diterjemahkan kepada metafora hidup dalam bahasa sasaran. Kaedah ini dapat digunakan melalui tindakan penterjemah yang mengekalkan penggunaan imej metafora teks sumber, iaitu “kerak nasi” sebagai *crust* dan *rice* dalam teks sasaran.

Analisis Makna

Teks Sumber
Jenis Metafora – metafora mati
Kategori: simpulan bahasa- kerak nasi

Teks Terjemahan
Jenis Metafora – metafora hidup
Topik: Keghesum

Teks Sumber
Maksud Simpulan Bahasa – Orang yang mudah mengalah
Topik: Keghesum
Imej: nasi kerak
Titik Persamaan: mudah lembut yang membawa makna mudah mengalah mengikut makna
Makna Metafora: Begitu cepat Keghesum mengalah.

Teks Terjemahan
Imej – <i>Crust</i>
Titik Persamaan: <i>formed quickly when the rice was boiling hard.</i>
Makna Metafora: Tidak dapat ditentukan.

Kesan Terjemahan

Terjemahan salah berlaku kerana tiada pemindahan makna daripada metafora bahasa sumber kepada metafora bahasa sasaran. Penterjemah telah menterjemahkan metafora mati dalam teks sumber dengan metafora hidup yang tidak dapat ditentukan maksudnya dalam teks sasaran. Hal ini dapat dilihat dalam terjemahan semula secara literal metafora bahasa sasaran iaitu “kerak terbentuk dengan cepat bila nasi mendidih kuat”. Terjemahan semula metafora bahasa sasaran ini tidak menunjukkan keselarasan makna dengan metafora bahasa sumber. Kekeliruan ini lebih jelas jika terjemahan yang tidak konsisten bagi metafora mati yang sama dalam persekitaran seperti di bawah teks diteliti.

Analisis Data 9

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Awang Cik Teh akan teruskan juga memugar walau luasnya itu cuma sekangkang monyet sekalipun. (hlm. 27)	<i>Awang Cik Teh will still go ahead and start clearing, even if he was never to be able to clear more than a <u>monkey's instep</u> on his own. (hlm. 24)</i>

Konteks

Awang Cik Teh merupakan watak yang mempunyai keazaman yang kuat dan sentiasa yakin terhadap diri sendiri. Walaupun keputusan untuk memugar Srengenge sebahagian besarnya bergantung pada keputusan

orang-orang yang berpengaruh dalam kampung Kaki Srengenge, Awang Cik Teh telah menanam tekad untuk terus memugar Srengenge walaupun seorang diri dan hanya mampu memugar kawasan yang kecil.

Kaedah Penterjemahan

Data di atas menunjukkan penterjemah menggunakan kaedah mengekalkan metafora mati bahasa sumber dengan metafora bahasa sasaran. Walau bagaimanapun, dengan mengekalkan imej metafora bahasa sumber dalam metafora teks sasaran, penterjemah telah menterjemahkan metafora mati dengan metafora hidup dalam bahasa sasaran.

Analisis Makna

Teks Sumber	Teks Terjemahan
Jenis Metafora – metafora mati	Jenis Metafora – metafora hidup
Kategori: simpulan bahasa-sekanggang keras	Topik: <i>a plot of land that Awang Cik Teh intends to clear</i>
Maksud Simpulan Bahasa – kawasan tanah yang sempit	Imej: <i>monkey's instep</i>
Topik: Kawasan tanah yang ingin dipugar	Titik Persamaan: <i>small in size</i>
Imej: sekanggang monyet	Makna Metafora: <i>Awang Cik Teh will still go ahead and start clearing, even if he can only clear a small area.</i>
Titik Persamaan: kawasan yang sempit	
Makna Metafora: Awang Cik Teh akan teruskan juga memugar walaupun hanya kawasan tanah yang sempit.	

Kesan Terjemahan

Terjemahan di atas merupakan satu lagi contoh terjemahan ideal kerana metafora bahasa sasaran dapat menyampaikan maksud metafora sumber sepenuhnya. Metafora mati “sekanggang keras” merupakan simpulan bahasa yang membandingkan kawasan tanah yang amat sempit yang diumpamakan seluas kawasan tanah yang berada di bawah kangkang

monyet. Terdapat unsur hiperbola dalam penggunaan metafora ini. Padanan dalam teks sasaran menggunakan imej yang sama, iaitu *monkey* bagi “monyet”. Padanan ini sememangnya sesuai kerana haiwan tersebut digunakan sebagai imej untuk menggambarkan saiz yang kecil. Padanan *instep* merupakan padanan yang selaras dengan makna perkataan “kangkang” kerana ia menggambarkan saiz tubuh yang kecil dalam bahagian tubuh seekor monyet. Perkataan *instep* bermaksud “kekura kaki”, iaitu kawasan tapak kaki yang melengkung ke atas yang terdapat antara jari kaki dengan tumit.

DAPATAN KAJIAN

Analisis di atas mempamerkan kepelbagaian isu yang dihadapi dalam menterjemah metafora. Dari segi analisis struktur metafora, konsep titik persamaan yang dikemukakan oleh Larson tidak memadai (1984). Kajian ini mendapati bahawa topik dan imej metafora tidak boleh dibandingkan dengan andaian hanya terdapat satu sahaja titik persamaan antara topik dan imej. Topik dan imej kerap kali didapati berkaitan antara satu sama lain dalam dimensi makna yang lebih luas dan perkaitan yang lebih kompleks. Dari segi kaedah menterjemah kesemua strategi yang disarankan oleh Larson (1984) dapat dikesan penggunaannya dalam menterjemah metafora dalam teks-teks yang dikaji.

Walau bagaimanapun, analisis menunjukkan bahawa dalam menterjemah metafora, laluan yang harus ditempuh oleh seseorang penterjemah tidaklah sentiasa sejelas dan semudah yang digariskan oleh Larson. Analisis data 2 memperlihatkan dilema penterjemah dalam menterjemah metafora majmuk yang mengandungi unsur budaya yang spesifik. Dalam analisis data ini konsep ketidakbolehterjemahan budaya (Catford, 1969) dapat dilihat sebagai faktor yang menimbulkan kesulitan, memandangkan hadir persepsi yang berbeza tentang konsep “tanah” dalam budaya sumber dan budaya sasaran. Dalam menterjemah metafora yang mempunyai padanannya dalam bahasa sasaran, penterjemah akan dapat menghasilkan terjemahan yang ideal dan dapat memenuhi pemindahan makna walaupun bentuknya berlainan (lihat analisis data 1 dan 6). Selain itu, tindakan menterjemah metafora kepada pengertian, contohnya dalam data 2, hanya akan dapat memindahkan maklumat yang paling asas sahaja sedangkan sebahagian besar komponen makna akan hilang dalam terjemahan.

KESIMPULAN

Kajian ini telah sedikit sebanyak dapat menelusuri aspek penterjemahan metafora dari segi kaedah yang digunakan, kesan terhadap hasil terjemahan dan peranan unsur budaya dalam penterjemahan metafora dalam novel *Rentong* dan *Srengenge* karya Sasterawan Negara Shahnnon Ahmad. Dengan aplikasi kerangka teori metafora konseptual oleh Lakoff dan Johnson, pendekatan terjemahan oleh Larson dan kehilangan makna dalam penterjemahan oleh Newmark dimanfaatkan dalam kajian ini.

Kebanyakan elemen metafora diterjemahkan tanpa dikekalkan struktur metaforanya, terdapat juga metafora yang berupaya dikekalkan, terdapat juga yang hilang daripada terjemahan. Walau bagaimanapun secara keseluruhan kebanyakan metafora kaedah penterjemahannya secara ideal.

Jelas dilihat bahawa penterjemahan metafora bukan sahaja bergantung pada kecekapan bahasa penterjemah, tetapi juga pengetahuan latar belakang budaya bahasa sumber dan bahasa sasaran serta kecekapan penterjemah mengatasi halangan bahasa dan budaya dalam menterjemah unsur metafora. Secara ringkas, sensitiviti penterjemah terhadap makna, sistem konseptual dan nuansa budaya yang mendasari struktur sesuatu metafora amat perlu dipertimbangkan dalam menghasilkan terjemahan yang bermutu.

RUJUKAN

- Abdullah Hassan & Ainon Mohd, 2001. *Kamus Peribahasa Kontemporari*. Pahang: PTS Publications.
- Baker, M., 1992. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge
- Cameron, L. & Low, G., 1999. *Researching and Applying Metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Catford, J.C., 1996. *Teori Linguistik Bagi Penterjemahan*. Diterjemah oleh Uma a/p Iyavoo dan Koh Chung Gaik. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Dagut M.B., "Can Metaphor Be translated?" dlm. *Babel: International Journal of Translation* XXII:1, hlm. 21-33, 1976.
- Glucksberg, S., 2001. *Understanding Figurative Language*. New York: Oxford University Press.
- Hasuria Che Omar, Noriah Mohamad, Radiah Yusoff (ed.), 2009. *Bahasa Verbal dan Bukan Verbal II : Linguistik, Sastera dan Peradaban*. Kuala Lumpur: Institut Terjemahan Negara Malaysia dan Universiti Sains Malaysia.
- Imran Ho-Abdullah, 2012. "Analisis Kognitif Semantik Peribahasa Melayu Bersumberkan Anjing (Canis Familiaris)" dlm. *GEMA OnlineTM Journal of Language Studies* 125, 11:1, 2011.

- Kamus Dewan, Edisi Ketiga*, 2002. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kamus Inggeris-Melayu Dewan*, 1999. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kamus Perisian Oxford Advanced Learner's Dictionary*, 2005. 7th. Edition. Oxford University Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M., 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cambridge International Dictionary of Idioms. [Online] dlm. <http://dictionary.cambridge.org/default.asp>
- Learn-english-today. [Online] dlm. <http://www.learn-english-today.com/>
- Thesaurus.com. [Online] dlm. <http://thesaurus.reference.com/>
- Larson M.L., 1984. *Meaning Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*. Lanham: University Press of America.
- Lia Mohaini dan Noriah Mohammad, 2009. "Metafora Konseptual sebagai Bahasa Kiasan dalam Bahasa Melayu: Satu Analisis Korpus Leksikal 'Bulan' dan 'Bintang'" dlm. Hasuria Che Omar, Noriah Mohamed dan Radiah Yusoff (ed.). *Bahasa Verbal dan Bukan Verbal: Linguistik, Sastera dan Peradaban*. Kuala Lumpur: Institut Terjemahan Negara Malaysia.
- Melati Desa, 2014. "Analisis Penterjemahan Metafora daripada bahasa Jepun kepada Bahasa Melayu dalam Haiku ni Okeru Basho no Kokoro". Tesis MA Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia (tidak diterbitkan).
- Newmark, P., 1988. *Approaches to Translation*. UK: Prentice Hall International (UK) Ltd.
- Newmark, P., 1981. *Pendekatan Penterjemahan*. Diterjemah oleh Zainab Ahmad dan Zaiton Ab. Rahman (1994). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Newmark, P., 1988. *Textbook of Translation*. UK: Prentice Hall.
- Nida, Eugene A. & Charles R. Taber, 1969. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J Brill.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Anida Sarudin dan Zaharani Ahmad, "Peluasan Makna Alim: Analisis Semantik Kognitif" dlm. *GEMA OnlineTM Journal of Language Studies* 457, 12:2, Mei 2012.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Mariati Mokhtar dan Zaharani Ahmad, 2014, "Imej Imej Wanita dalam Undang-Undang Melaka: Pembuktian Linguistik" dlm. *GEMA Online Journal of Language Studies* 203, 14:1, Februari 2014.
- Ortony, A., 1993. *Metaphor and Thought*. Edisi kedua. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shannon Ahmad, 1965. *Rentong*. Diulang terbit (1991). Petaling Jaya: Tempo Publishing.
- Shannon Ahmad, 1979. *Rope of Ash*. Diterjemah oleh Harry Aveling. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Shannon Ahmad, 1973. *Srengenge*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Shannon Ahmad, 1979. *Srengenge*. Diterjemah oleh Harry Aveling. Kuala Lumpur: Heinemann Educational Books (Asia) Ltd.